

TOKNI KESISH DAVRIDA TOKNING YOSH DAVRLARINI AHAMIYATI VA USULLARI

Qo'qon davlat pedagogika instituti Usmonov Saminjon Olimovich

Annotatsiya; Ushbu maqolada tokni yosh davrlarini hisobga olgan holda tok kesish usullarini o'rganib chiqamiz. Chunki, tok kesishdan maqsad uzoq yillar mobaynida, uni tashqi muhit sharoitlariga moslashtirish, yuqori va sifatli hosil yetishtirishda mexanizatsiyadan samarali foydalanish, kasallik va zararkunandalarga qarshi kurashishga imkon beradigan shaklga solish hamda uni saqlab qolishdir.

Kalit so'zlar: Tok, qutblilik, agrotexnik davr, novda, Kesish ishlari

Tok chirmashib o'suvchi o'simlik bo'lib, yorug'lik sari chirmashib tik o'sish xususiyatiga ega. Bunda novdalar asosan uchki kurtaklardan rivojlanadi, tupning pastki qismi uzayadi. Bu esa hosil miqdorining kamayishiga, sifatining esa pasayishiga sababchi bo'ladi. Tuplarning uzoq muddat kesilmasligi natijasida tok tez qariydi, parvarish ishlari bir muncha qiyinlashadi. Hattoki, tok tuplari kesib turilmasa birinchi yilning o'zidanoq novdalarning sust o'sishi va notekis rivojlanishi, hosilning maydalashishi va vaqtda pishmasligini kuzatishimiz mumkin. Agar tok kesish bir necha yil amalga oshirilmasa tokning yovvoyilashib ketishini kuzatishimiz mumkin. Shuningdek, uzoq muddat kesilmagan toklarda qutblilik kuchayib, asosan tupning yuqori qismlaridagi organlar rivojlanadi. Qutblilikni oldini olish uchun bir yillik novdalar kalta 2-4 ko'z qoldirib kesiladi. Bu usul judda oddiy hisoblansada kuchli novdalarni hosil qilishga erishish mumkin. Biroq, tuplarda qoldiriladigan kurtaklarning yetarli miqdorda bo'lmasligi sababli, hosildorlining kamayishiga sababchi bo'ladi. Shuning uchun bu usulni sifatli qalamchalar tayyorlashga mo'ljallangan ona tokzorlarda hamda issiqxonalarda o'stiriladigan tok tuplariga nisbatan qo'llaniladi. Bunday holatlarning oldini olish maqsadida tokni har yili kesib turish talab qilinadi.

Tok kesish muhim va o'z navbatida ma'suliyatli agrotexnik tadbirlardan biri hisoblanadi. Agar biz tok kesishni to'g'ri yo'lga qo'ysak, tokning normal o'sib rivojlanishiga, oziq moddalarning kerakli darajada taqsimlanishiga, tuplarni ko'mish ishlarini qulaylashtirishga, hosilni oshirishga erishamiz. Tok kesishda har yili tupdagi zang, madang va bir yillik novdalarning bir qismini olib tashlanib, qolganlarini yaxshi o'sishi uchun sharoit yaratilib tokni yoshartirib boriladi. Kesish ishlari o'z vaqtida amalga oshiriladigan toklar kasallik va zararkunandalarga bardoshli, uzoq yillar mobaynida tashqi muhit sharoitlariga moslasha oladigan, parvarish ishlarini olib borish oson bo'ladigan va eng muhimi mo'l va sifatli hosil beradigan bo'. Tok kesish ishlarini boshlashdan oldin tok tupining tuzilishini yaxshi bilib olishimiz zarur. Aks holda, xomtok, novdalar uchini chilpish kabi ishlar qiyin kechishi mumkin. Novda kesish vaqtida bir tup tok yoki bir gektar tokzorda qoldiriladigan kurtaklarning umumiy soniga kurtak yuklamasi deyiladi. Tupdagi rivojlangan yashil novdalar hamda unda xomtokdan keyin qoldiriladigan novdalar va to'pgullar novda yoki hosil yuklamasi deyiladi. Tok kesish mobaynida yoki

xomtokdan soʻng tupda qoldiriladigan novdalar va toʻpgullar moʻl va sifatli hosil berishini kamaytirmasa, bunday yuklama optimal yuklama deyiladi. Tok kesishda tokning yosh davrlariga eʼtibor qaratib, har birining xususiyatlarini yuaxshi bilib olish lozim.

Tokning birinchi davri yoshlik davri hisoblanib, u oʻz ichiga tok ekishdan to toʻliq hosilga kirguncha boʻlgan vaqtni oʻz ichiga oladi. Yaʼni bu davr 4-5 yil talab qiladi rogan tupining asosiy rogan ive organlari va skeleti shakllanadi. Bu davrda tok kesish orqali tupning asosiy qismlari tana, zang, madang va meva zvenosi yaxshi rivojlangan novdalardan shakllantiriladi. Boshlangʻich 2-3 yilda novdalarni kalta kesish orqali meva zvenosini shakllantirish mumkun. Biroq bu davrda tupda keragidan ortiqcha novdalarni qoldirish yaramaydi. Tokning ikkinchi davri toʻliq hosil berish davri hisoblanib, navnig xususiyatlari, tok oʻstirish sharoitiga qarab 25 yil va undan ortiq ham davom etishi mumkun. Bu davrda asosiy eʼtibor tok tupiga berilgan shaklni saqlash, zang va madanglarning haddan tashqari uzun boʻlib ketishiga yoʻl qoʻymaslik, soʻrilarni tokning bir va koʻp yillik qismlari bilan bir tekis toʻldirib borish hisobiga moʻl va sifatli hosil yetishtirishga qarartiladi. Shu bilan birgalikda, tok tuplari qarib rogan sari ularni yoshartirish, oʻsish va hosil berish oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlikni saqlash ham tok kesishning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Olim va mutaxassislar tomonidan olib rogan ilmiy-tadqiqot ishlari shuni koʻrsatadiki, yaʼni 200-250 setner/ga hosil yetishtirish uchun mahalliy xoʻraki va kishmishbop navlarda gektar hisobiga 300-400 mingtagacha kuratk qoldirish kerak boʻladi. Bu tik simbagʻazlarda oʻsuvchi xoʻraki va kishmishbop navlarning har bir tupiga oʻrtacha 230-300 kurtakdan, vinobop navlarnikiga esa 150-200 kurtak kurtakdan toʻgʻri keladi. Katta qiya soyabonli soʻrilarda oʻstiriladigan tok tuplarida esa unda 1,5-2 marta koʻp kurtak qoldirilishi lozim. Bular oʻz navbatida tokni oʻstirish sharoiti, parvarish darajasiga qarab maʼlum darajada oʻzgarishi mumkun. Tok kesishda novdalarning oʻsish kuchi hisobga olinishi lozim. Odatda kuchli oʻsuvchi novdalar oʻzining barg sathi orqali uzum boshlari, shakllanayotgan hosil kurtaklarini oziq moddalar bilan taʼminlaydi, hamda tokning yer ostki va yer ustki qismlarida oziq moddalarining toʻplanishiga yordam beradi. Soʻng oʻsgan novdalarda barg sathi kam boʻlib, ular hosil elementlari va boshqa qismlarni oziq moddalar bilan taʼminlashga ojizlik qiladi. Odatda ortiqcha uzum va yoʻgʻon novdalar oziq moddalarni faqat oʻsish uchun behuda sarf qiladi, ularning sovuqqa va qishga chidamliligi ham kam boʻladi. Sust rivojlangan tok tuplarida novdalar ingichka va nozik, boʻgʻim oralari kalta boʻladi. Bu oʻtgan yili tok kesish hamda xomtok vaqtida tupda keragidan koʻp novdalar qoldirilganligining alomati hisoblanadi. Shuning uchun, bu yilda kuratk va novdalar sonini kamaytirish bilan birga toklarni yaxshi oziqlantirish lozim boʻladi. Agar tupda novdalar uzun va baquvvat, ulardagi bachki novdalar yaxshi rivojlangan boʻlsa, demak, bu oʻtgan yili tok kesish hamda xomtok vaqtida tupda kerakli miqdorda novdalar qoldirilganligi alomati hisoblanadi va bu yilda koʻproq novda qoldirilishi talab etiladi. Kuzatishlar natijasida shunday xulosa qilish mumkunki, tok kesish vaqtida tok tupida kurtak va novdalarning haddan tashqari kam yoki koʻp qoldirilishi tokning rivojlanishiga katta zarar keltiradi. Bu esa oʻz navbatida hosildorlikka

putur yetkazadi. Tok kesish vaqtida ko‘pincha tok tuplarida qoldirilgan kurataklar miqdori yetarli darajada bo‘lmaganligi sababli olinayotgan hosil miqdori talab darajasida bo‘lmaydi

Foydalangan adabiyotlar

1. 1 .U.I.Mamatov. “Uzum yetishtirish” “Agrobank” ATB. 2021. 41-bet.
2. 2 . R.Yunusov va boshqalar. “Bog‘dorchilik”. “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti. Toshkent.2016, 145-146-betlar
3. Sh.Temurov. “Uzumchilik” “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” davlat ilmiy nashriyoti. Toshkent 2002, 103-106 betlar.
4. Muydinovich, R. I. (2021). Strategic Conditions for the Modernization of the Educational System in the 3-Renaissance. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 2(6), 85-92.
5. Расулов, И. (2014). Формирование понятий и навыков у учеников при создании ребусов при помощи компьютерных технологий. *Актуальные проблемы современной науки*, (3), 84-88.
6. Muydinovich, R. I. (2022). INFORMATIKA FANI YO‘NALISHIDA ZAMONAVIY DASTURLASH TILLARINI O‘RGANISHNING AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 1, No. 4, pp. 75-78).
7. Muydinovich, R. I. (2021). Problems and solutions of teaching in credit-module system in higher education institutions. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 3(04), 721-727.
8. Muyidinovich, R. I. (2020). Advantage And Methodological Problems Of Teaching Computer Science In Modern Schools. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*, 2(10), 13-16.
9. Rasulov, I. M. (2022). ADVANTAGE AND METHODOLOGICAL PROBLEMS OF TEACHING COMPUTER SCIENCE IN MODERN SCHOOLS. *Ученый XXI века*, 22.
10. Muydinovich, R. I. (2022). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING RIVOJLANISHI TUFAYLI PAYDO BO‘LGAN KASBLAR VA ULARNI O‘RGANISH. *PEDAGOGS jurnali*, 13(1), 117-122.
11. Muydinovich, R. I. (2022, April). INTEGRITY AND CONTINUITY OF COMPUTER SCIENCE IN THE SYSTEM OF CONTINUING EDUCATION. In *E Conference Zone* (pp. 322-326).
12. Muydinovich, R. I. (2022). THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PROVIDING INTERDISCIPLINARY INTEGRATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(12), 1281-1286.
13. Muydinovich, R. I. (2022). VOCATIONAL TRAINING OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 209-216.
14. Rasulov, I. M., Makhkamova, D. X., & Nishanbekov, N. O. (2023). THE CONCEPT OF MEDIA COMPETENCE OF THE FUTURE INFORMATICS TEACHER AND THE METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF ITS DEVELOPMENT. *Conferencea*, 12-17.
15. Makhkamova, D. X. (2023). THE ADVANTAGES OF USING THE POSSIBILITIES OF INFOGRAPHICS IN THE WORK OF FUTURE INFORMATICS AND INFORMATION TECHNOLOGY TEACHERS. *Open Access Repository*, 9(3), 291-298.
16. Mashxura, M., & Siddiqov, I. M. Z. (2023). Effects of the Flipped Classroom in Teaching Computer Graphics. *Eurasian Research Bulletin*, 16, 119-123.
17. Siddiqov, I. M. (2023). SCRIBING-KELAJAK TEXNOLOGIYASI. *Talqin va tadqiqotlar*, 1(1).
18. Melikuzievich, S. I. (2022). Providing The Integration of Modern Pedagogical and Information-Communication Technologies in Higher Education. *Texas Journal of Engineering and Technology*, 15, 103-106. Melikuzievich, S. I. (2022). AN EFFECTIVE WAY TO PRESENT EDUCATIONAL MATERIALS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 224-229.
19. Meliqo‘ziyevich, S. I. (2022). UMUMIY O‘RTA TA‘LIM MAKTABLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O‘QITISHDA RIVOJLANTIRUVCHI TEXNOLOGIYALAR. *IJODKOR O‘QITUVCHI*, 2(19), 231-235.
20. Melikyzievich, S. I., Turdalievich, M. I., Shukurovich, M. S., & Mansurovich, Z. M. (2022). THE METHOD OF REFERENCE TESTS FOR THE DIAGNOSIS OF DIGITAL DEVICES. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 14(7).
21. Siddiqov, I. M., & Igamberdiyev, U. R. (2021). PEDAGOGIKA OLIYGOHLARIDA TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI SHAKILLANTIRISHDA MUAMMOLI TA‘LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(11), 1146-1163.

22. Siddikov, I. M. About Testing Digital Devices by Reference Tests. *JournalNX*, 7(06), 315-317.
23. Akbarov, U. Y., Rafiqov, F. Q., & Akbarov, S. (2022). MAPLE PROGRAM TO THE SOLUTION OF EQUATIONS REPRESENTING PROBLEMS OF HEAT DISPOSION. *Open Access Repository*, 8(12), 230-240.
24. Rahmatullaev, M., Rafikov, F. K., & Azamov, S. K. (2021). Про конструктивні описи мір Гіббса для моделі Поттса на дереві Келі. *Ukrains'kyi Matematychnyi Zhurnal*, 73(7), 938-950.
25. Rahmatullaev, M. M., Rafikov, F. K., & Azamov, S. (2021). On the Constructive Description of Gibbs Measures for the Potts Model on a Cayley Tree. *Ukrainian Mathematical Journal*, 73(7).
26. Rafiqov, F. Q. (2023). STUDY OF THE DEVELOPMENT AND HISTORY OF THE METHODOLOGY OF TEACHING MATHEMATICS IN HIGHER EDUCATION. *Conferencea*, 73-76.
27. Rafiqov, F. Q. (2023, April). OBJECTIVES AND OBJECTIVES OF THE METHODOLOGY OF TEACHING MATHEMATICS. In *E Conference Zone* (pp. 18-20).
28. Bazarbayevich, I. F. (2022). SIMILARITY ASPECTS OF ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(3), 481-484.
29. Bazarbayevich, I. F., Adham, B., & Bazarbayevich, I. S. (2021). Similarity aspects of english and russian languages. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(2), 891-895.